

F. ENGELS, DIALEKTIKA PRIRODY

Ogiz, Moskva 1946, str. 338, cena 5 rubľov.

Engels sa už r. 1873 zaoberal myšlienkou napísať rozsiahle dielo *Dialektiku prírody*, v ktorej by sústavne sledoval, ako sa dialektika uplatňuje v celej prírode, živej aj neživej. Neprestajne zbieral materiál, dva razy sa už chystal pristúpiť k celkovému spracovaniu. No vždy niečo jeho prácu prerušilo — raz politická nevyhnutnosť vydať *Anti-Dühring*, potom zasa Marxova smrť. Engels musel prevziať všetku Marxovu politickú prácu a horlivo tiež pripravoval vydanie jeho rukopisov. Keď Engels r. 1895 zomrel, zostalo dielo nedokončené; niektoré časti — úvod a niekoľko kapitol — mal zhruba spísané, z iných našly sa iba náčrtky a plány. Mnoho materiálu bolo ešte iba v krátkych excerpciách a poznámkach.

Rukopis nikdy v Nemecku nevyšiel, dostal sa do rúk oportunistických vodcov a tridsať rokov o ňom nikto nič nevedel.

Roku 1925 konečne vydali *Dialektiku prírody* v Moskve, a to nemecký originál s ruským prekladom. Vo vydaní bolo však mnoho chýb a materiál bol neusporiadaný. Ani neskoršie vydania (1927, 1929) neboly oveľa lepšie. Podstatne zlepšené vydanie vyšlo r. 1935; *Dialektika prírody* bola tu pripojená k *Anti-Dühringovi*, no aj tu ešte boly nepresnosti a neúplnosti. Preto pripravil r. 1946 Inštitút Marxa-Engelsa-Lenina v Moskve vydanie nové, v ruskom preklade, a to presne podľa originálu. Jednotlivé texty boly urovnané podľa plánu, ktorý si sám Engels bol zostavil. Ide o 181 častí, z čoho sú dva náčrtky plánu celého diela, 10 dlhších článkov a 169 fragmentov a poznámok.

V úvode rozoberá Engels celú tému so stanoviska historického a jasne dokazuje dialektičnosť vývinu vedy a vôbec myslenia. V ďalších článkoch aj fragmentoch zaoberá sa matematikou, fyzikou, chémiou, biológiou a psychológiou a všade konfrontuje vedecké poznatky s idealistickým svetonáhladom, ukazujúc jeho nesmyselnosť a potvrdzujúc adekvátnosť dialektického materializmu. Dielo, pravda, nie je dokončené a zväčša obsahuje iba náčrtky a plány na podrobnejšie rozpracovanie, no aj tak predstavuje cenný a významný materiál pre štúdium dialektického materializmu, ku ktorému sa musí obrátiť každý, kto chce niektorú z nadhodených tém študovať podrobnejšie.

Je pochopiteľné, že mnoho z prírodovedeckých náhľadov vtedajšej doby musíme dnes po viac ako päťdesiatich rokoch doplniť a pooprávať, no v podstatných veciach a v stanovení všeobecných zákonov sa Engels nikde nepomýlil. Keby sme aj podopĺňali Engelsov text modernými poznatkami prírodných vied, nemuseli by sme nič meniť na jeho vývodoch, ba vystúpili by ony ešte jasnejšie a presnejšie. Oprávnenosť a adekvátnosť dialektického

myslenia, opierajúceho sa o empirické fakty, by takouto „revíziou“ nebola ani v najmenšom narušená, ba naopak, ukázalo by sa, aké správne bolo Engelsovo tvrdenie, že dialektický materializmus vie nielen ex post vysvetliť prírodné dianie, no že práve rozvoj a nové objavy prírodných vied ho potvrdia a jeho pozície upevnia.

(1948)

Stanislav Felber

J. V. STALIN, OTÁZKY LENINIZMU

Z XI. vyd. ruského originálu *Voprosy leninizma*, vydaného r. 1939 nákl. OGIZ, Moskva, prel. K. Truchlik, vyd. nakl. PRAVDA v Bratislave 1949, str. 726, cena Kčs 100.—.

Pocit nedostatočnosti sveta a jeho existenčných podmienok je taký starý, aký starý je človek. Vidno to jasne na dejinách ľudského myslenia vôbec. Lebo to bol tento pocit, z ktorého sa zrodil ľudský nepokoj, ako na to výstižne poukázal Lenin, keď zistil, že bez „ľudských emócií nebolo, niet a nemôže byť nikdy ľudského hľadania pravdy“. Keďže však tento pocit je taký starý, nemôže byť mladší jeho výraz, jeho dieťa, t. j. vedomie, bojujúce s touto nedostatočnosťou. A tak nie je nijako čudné, ak dejiny ľudskej existencie sa kryjú s dejinami ľudského vedomia a myšlienkového zápolenia.

To je jedna stránka veci, z ktorej vyrastá sila tohto poznávania. Ale tu sa nachodí aj jeho slabosť. Ako uvedomenie vzniklo pod tlakom podmienok, podobne bolo naplnené dojmami z tohto tlaku. Človek nevidel svet, aký je, ale v osobnom zvýznamnení. To znamená, že medzi objektom a obsahom vedomia nebola harmónia; myslitelia nehľadávali veľmi dlho, ba mnohí ani podnes nehľadajú vyrovnávací most medzi týmito skladobnými elementmi. Uzáver všetkého bol a je, že žijeme v uzavretom svete a pospolitost žila a žije zasa — na druhej strane — zavalená slepou, živelnou praxou, ako hovoríeva Stalin. Marx myslel práve na túto skutočnosť, keď v jednej zo svojich téz vyhlásil, že sa posiaľ iba snilo o skutočnosti, ale že sa táto nemenila nikdy v smysle daných snov.

Preto nemôže byť prekvapením, ak ľudia urobili tomuto už raz koniec. Sama situácia myšlienky ich k tomu prinútila. Všimli si totiž dobre, že i keď podobné uzávery plynú jednoducho z myšlienkovvej uzavretosti, neplynú z balansujúcej praxe. Prax pokračovala a pokračuje, derie sa vpred, aj keď máva živelnú podobu. Okrem toho úspechy prírodných vied v XIX. stor. svedčily tiež o iných možnostiach, skrytých v myšlienkových faktoch. Stalo sa teda problémom, ktoré z minulých plánov bývaly jalové, ktoré nie a — prečo?

Avšak tento problém viedol k ďalekosiahlym odhaleniam. Ukázalo sa, že plodnosť či jalovosť ľudského poznávania a vedomia je daná jeho fundovaním. Ak toto vychádza z realitnej situácie a hovorí o nej, vedie vždy k pozitívnym výsledkom. V opačnom prípade má povahu snenia. Našli sa podľa toho potom aj ľudia, ktorí upozornili na túto skutočnosť. Ak ide o myšlienku, hovorili, nesmie ísť o akýkoľvek obsah vedomia. Potreba životnej istoty žiada od nás, aby sme nezabúdali 1. na korene myšlienky, 2. na jej dosah.